

DOST. 23/11/24 16.38

UDK 811.163.6”15

Jože Toporišič

Ljubljana

/S/LEDNI SAZHETIG IE TEBHAK INU NEPELONOM

Primož Trubar je tudi oče slovenskega knjižnega pisanja. Slovenski knjižni jezik je zapisoval s samo petimi samoglasniškimi črkami (*a e i o u*), zvočnike *z u/v, ilj, m, n, l*, mehčanih *l* in *n* ni zaznamoval, jih je pa večkrat nakazoval z *e* namesto z *a* za *l* in *n*, trdi *l* je včasih pisal na koncu besede z dvema *ll*. Nezvočniki so mu delali težave na koncu besede (prim. *jezik* pisan kot *jezig*), pri števnih besednih zvezah je bil neizenačen glede ujemanja in vezave. Rabil je preveč prevzetih besed in kalkov iz nemščine, je pa varoval individualnost slovenskega jezika nasproti nemščini in hrvaščini.

Primož Trubar is the father of Slovene literary writing. He wrote the Slovene literary language with only five vowel characters (*a e i o u*) and sonorants with *u/v, ilj, m, n, l*. He did not mark palatalization in *l* and *n*, but he hinted at it by writing *e* instead of *a* after *l* and *n*. He sometimes spelled hard *l* in word-final position with double *l*. He had trouble with obstruents in word-final position, e.g., he spelled *jezik* as *jezig*. Phrases with numerals display inconsistency in agreement and government. He used too many borrowings and calques from German, but he was protective of the individuality of Slovene vis-à-vis German and Croatian.

Ključne besede: Primož Trubar, slovenski knjižni jezik, preveč prevzetih besed in kalkov iz nemščine, individualnost slovenskega jezika

Key words: Primož Trubar, Slovene literary language, too many borrowings and calques from German, individuality of Slovene

0 O Trubarjevem jeziku je že veliko pisanega. Tudi sam sem k temu nekaj prispeval. G. Neweklowsky (Südslavische Bibeln, Band 3,2 Kommentare, 2006) v sestavku Zur Normierung der slowenischen Schriftsprache, n. d. 41–52, na zadnji strani omenja pet mojih bibliografskih enot: Slovenski knjižni jezik 2, 1996; O Trubarjevi pisavi, pravorečju in pravopisu (JiS 29 (1983) 226–232); Bohoričica 16. stoletja (16. stoletje v SJKK, Obdobja 6 (1986), 271–305); Adam Bohorizh: Arcticae horulae succisivae – Zimske urice proste, 1987; Prevedel in spremno besedo napisal J. T. Nima pa Neweklowsky v razvidu naslednjih mojih enot (tudi) o Trubarjevem delu: Kritične pripombe k Trubarjevemu delu s strani slovenskih besedoljubov in kritikov (SR 40 (1992), 241–254), objavljeno nato tudi v III. Trubarjevem zborniku, prispevki z mednarodnega znanstvenega simpozija Reformacija na Slovenskem. Ob štiristoletnici smrti Primoža Trubarja. Ljubljana, 9.–13. novembra 1987. (Izšlo 1. 1996, 330–346.)

Za 500. obletnico Trubarjevega rojstva pa sem si izbral mesto iz njegovega predgovora k prevodu Matejevega evangelija, objavljenem v Biblia Slavica. Slovenische Übersetzungen 1555–1582 I. Evangelium nach Matthäus, s strani 5–9 + str. 15 besedilo Lubi Slouenci.

1 Takoj na začetku povem, da hočem svoje misli o Trubarjevem pisanju postaviti v zvezo z našimi slovenističnimi ugotovitvami p. Stanislava Škrabca, ki je prvi podrob-

neje obravnaval problematiko našega naslova v Cvetju z vertov sv. Frančiška (dalje CF) v sestavku O našem pravopisu (CF XII (1883), 4. do 5. zvezek, v § 6, posebej pa v l. zv. CF XII v poglavju O prvi porabi latiničnih črk in naglasnih znamenj za pisanje naše slovenščine (Jezikoslovna dela, dalje JD 2, str. 104–105), ki se glasi: »Naša sedanja ali »nova« slovenščina se piše od pervega začetka z latinskimi čerkami. *) Tako imenovane nemške čerke, ki jih je rabil Trubar v svojih prvih dveh knjižicah (izdanih l. 1550), so tudi latinske, od navadnih le po lomljeni obliki različne«, in sicer tako, kakor jih izgovarjajo Nemci, »ko latinsko bero«. Tako je tudi *z* »v pomenu, ki ga ima v nemški izreki *c* pred *e* in *i*«. Tudi čerka *k* je izbrana po nemškem zgledu; *c* je bilo nepotrebno znamenje; »pa pred *e* in *i* se je semtertja venderle pisalo namestu *z*. Tudi *q*, dasi nepotrebni, se je včasih pisal, po latinskem in nemškem načinu: *quafs*, *cerque*; le *x* se v domačih besedah ni dal rabiti.«

Te Škrabčeve besede imamo potrjene iz naših besedil Matejevega evangelija: *CERQVI*, *scelim*, *sdaici*, *cilu ferce*, *Stymouci*, *Slouenci*, *Dolenci*, *Coroshci*, *Crainci*. Po zgledu na latinščino čerka *c* zaznamuje tudi *k* pred zadnjimi, bolje: nesprednjimi samoglasniki, pa tudi pred kakim soglasnikom: *Ohranenica*, *Crouasko*, *Cristufa*, *Coroshci*, *Crainci*. Potrjena je tudi raba črke *z* za glas *c*: *ferzom*, *Iushinizo*, *sloueniz*, *studeniz*, *konza* (*beroz* je pač tiskovna pomota za *berozh*).

2 Poglejmo spet k Škrabcu: »Pač pa so naši prednjiki pogosto pisali *y*, v začetku besede za *ji*: *ygra*, na koncu pa za dolgi *i*. Tako so razločevali: *mi* (mir) in *my* (wir), *ti* (dir) in *ty* (du), *govori* (sprich) in *govory* (spricht).« Izgovor *ji* nam potrjujejo številne ponovitve besede *Boshy*, *stoy*, da je govoril tu *ji* nam kaže primer *sboshyo*, prim. še *stoy*. Glas *i* nam zaznamuje *y* v primerih kot *Myr*, *Pastyria*, celo nenaglašeni *i* v primerih kot *Synu*, v primeru *Ortgraphy* pa *y* zaznamuje celo *iji*.

3 Glede mehkih *l* in *n* sploh lahko rečemo, da ju Trubar sploh ne poskuša pisno izraziti. Tako za mehki *l* beremo le *LVbesniui*, *fuefelom*, *poshlemo*, *uolo*, *ludi*, *pela*, *fmishloulali*, še večje število primerov pa imamo za tako ravnanje pri mehkem *n*: *proshno*, *preoberneniga*, *obrazhanu*, *Tolmazheuanu*, *Isuelizhane*, *preurazhenu*, *steim preobrazhenem*, *nega*, *no*, *nemo*, *od nih grehou*, *vnei*, *faneh* ipd.

4 Pa poglejmo spet k Škrabcu, kako prikazuje Trubarjevo nespoštovanje zvonečnosti korelacije: »Čerka *S* je pomenila v latinščini po tedanji kaker po današnji izreki zdaj terd /nezveneči/ zdaj mehak /zveneči/ glas /.../ Trubar (†1586), jo je rabil enako za oba glasova, pišoč malo obliko zdaj dolgo zdaj okroglo po tadanji navadi brez razločka v pomenu: *fapufiti*, *Kiefufu*, *drusiga*, *is nebes*.«

To Škrabcu zelo lahko in obilno potrdimo. Glas *s*: *Slouenskiga*, *Miloft*, *skufi*, *Iefufa*, *Cristufa*, *per uas sturil*, *fie nas proffili*, *famuzh*, *Slouenski*, *fuete*, *Liftuue*, *fo*. Za glas *z* pa: *Iefika*, *skufi*, *LVbesniui*, *Iefufa*, *Iefiga*, *fna* (= zna). Tukaj se tudi vidi, da je nezveneči priporni sičnik *s* veliko pogostnejši kakor *z*. Tu nam res ni treba nositi vode v Savo oz. sov v Atene. Rigler se je celo trudil, da bi odkril, po kakšni logiki Trubar piše zdaj dolgi, zdaj okrogli *es*. Poglejmo torej pri Riglerju (ZSKJ 1968, str. 217–218): »Razporeditev dolgega *f* in kratkega *s* pa je v glavnem odvisna od pozicije, le deloma pa poljubna in

verjetno odvisna od stavčeve navade.« Pri velikih črkah je seveda samo *S*. Ker je Trubar v prvih dveh slovenskih knjigah uporabil gotico, je razporeditev dolgega in kratkega *s* v teh dveh knjigah drugačna kot pozneje (isto velja za posamezne primere, ki so zapisani v gotici – navadno na robu – v poznejših knjigah). Tukaj regularno uporablja dolgi *f* v vseh pozicijah, le na koncu besede je *s*. Redki so drugačni primeri. /.../ Ko je uvedel latinico, je pisal *f* in *s* po tedanjem načinu latinske grafike, in sicer je *s* uporabljal /.../ pred konzonanti *b, h, k, l /.../*, drugod ima navadno *f* (tudi pred *t* in *f*).«

5 Pa pogledjmo dalje pri Škrabcu: »Za nemški *ch* je rabil Trubar naši slovenščini primerno *h* in dosledno potem za nemški *sch* samo *sh*, kar je moralo služiti za *š* in *ž*: *pridesh, boshy*. Za nemški *tsch* je pisal *zh*: *ozhe*, namestu *shzh* pa le *szh*: *kerszhanfstuu*; tako, ali prav za prav *fzh*, tudi drugi pisatelji 16. stoletja.« Tu je bil Trubar zelo dosleden: glas *h*: *tih, mahinu, glih, drugih, kunshtnih, lepih, glatkih, viffokih, nouih, nefnanih*. Za glas *š*: *nafhiga, nashiga, vegshi, vnashi, ipishemo, uasho proshno, faslishali, poshlemo, nash, shpishate* (drugi *sh* je *ž*), *uashe Dushe*. Primeri za glas *ž*: *Boshy, sheio, desheli, slushiti, Mateusha, Iushinizo, sboshyo, vishi, Deshel*. Prav redko je glas *š* zapisal z nemškim tročrkjem. Da je šumevec *č* zmeraj pisal kot *zh*, je pa splošno znano: *famuzh, pomozhio, rizhi, drugazh, ner vezh, Tolmazheuanu, Temuzh, muzh, Isuelizhane*.

K temu podobno Rigler na str. 216 svojih ZSKJ: »Dobro je /Trubar/ torej opazil, da v slovenščini ni dveh *h*; logično je iz tega sledilo, da tudi v kombinaciji s *s* ni potrebno pisati *sch*, ampak samo *sh*. Paralelno s *sh* za šumevce k *s* je uporabil tudi *zh* (= *č*) k *z*. Težave pa je Trubarju delalo razlikovanje med *s* in *z* ter *š* in *ž*.« In str. 217: »Za intervokalični *s* sicer rabi dvojni *es* in za intervokalni *z* enojni *es*,« toda ne v vseh delih enako dosledno.

6 Pogledjmo dalje pri Škrabcu: »Tudi mej *u* in *v* v tadanji latinski pisavi ni bilo razločka; *v* se je rabil v začetku besede, *u* v sredi in na koncu: *viuo, vt, vua* beri: *vivo, ut, uva*.« Rigler k temu na str. 219: »Črka *v* je pri Trubarju znana le v vzglasju (za *v, w* ali *u*), vendar ne v vseh delih enako dosledno«: *prebiua, vuas, fuetiga, Euangelia, Gospudi, per uas, fuetiga, Euangelia inu Listuue, Euangelistou, Iogrou, Slouenski, uasho, fuefelom, ui, Euangeliou*. Vendar hkrati s črko *v*: *PRAVI, CERQVI, vuas, vtu, vidite, fo vfem, vom, vta, vi, vdobrim, vfamite*. S tem se Škrabčeva teza potrjuje v prav veliki meri. Črka *u* se je brala *u*, če ni bila ob samoglasniku: *od Buga, skufi, Iefusa Cristufa, inu, Gospudi, Iefusa, Listuue*.

7 In spet k Škrabcu: »Tedaj /v Dalmatinovem času/ se je čerka *j* vpeljala tudi za znamenje omehčane ali topljene izreke nekaterih soglasnikov: *ljub, njiva, tjedem*.« Tega v našem času (leta 1555) seveda še ni bilo. Če že, so zlitost zaznamovali z *i* pred samoglasnikom. »Podobno se je v Dalmatinovi prestavi sv. pisma (1584) in Bohoričevi slovnici vpeljalo razločevanje mej *j* in *i*. Čerko *j* je tisti čas latinska abeceda vže imela, ali rabila se je le, keder bi bila imela dva *i* vkupaj stati, namestu drugega: *alij*.« Tudi tega leta 1555 seveda še ni bilo, črki *u* in *v* pa je bil Krelj v različni vlogi videl v cirilici.

8 Ena od značilnosti slovenskega zgodnjega pisanja je tudi raba velikih začetnic pri samostalnikih in pridevnikih, o čemer je pisal Škrabec (prim. Jezikoslovna dela (dalje JD) 2, str. 112: O rabi velikih črk: »V sredi stavkov so pisali v 16. stoletju po nemškem zgledu vse po pomenu v kakem oziru znamenitiše samostavnike, in sem ter tja tudi pridevnike ž njimi zvezane ali nadomestujoče jih, z velikimi začetnicami, npr. Dalmatin: »Nafha ferza pak fe ozhiſtio fkusi Vero. Inu taka bruma, kër je na Criftufa, to pravo fkalò, gruntana, tèrdnu obftojy supèr vfe Viharje, tu je, supèr vfo Paklenfko muzh. Dobra della pres vere fo tèh Norrih Dezhel Lampe pres Ojla.« Za primer navaja tudi *Ozhe, Sin, sv. Duh*.

Rigler tega vprašanja menda ni obravnaval, mi pa pogledjmo, kako je s tem v naših odlomkih iz Matejevega Evangelija 1555. Z veliko začetnico so po vrsti pisani: *Slouenskiga Iefika, Miloft, Myr, od Buga ozheta, Iefufa, nafhiga Ohranenica, LVbesniui Bratie, Duh Boshy, Kateri, Euangelie inu Listuue, Euangeliftou, Iogrou, uashe Dushe, Slouenski, Iefig, Crainci, Coroshci, Shtaierij, Dolenci, Befiaki, Krashouci, Iftriani, Crouati, Crainski Iefig, drugih Deshel, Tolmazheuanu, Temuzh, Crainske befède, Isuelizhane, Nouiga Teftamenta, Gershki, Gerskiga Iesika, Latinski, Nemshki, Erafmou Roterdamou Testament, Cerqui Boshy, Pastyria, Synu Boshyga, Prerokou inu Iogrou*.

9 Dostavimo še, da je Škrabec opazil tudi nastavke modernega samoglasniškega upada že v 16. stoletju: str. 121: »Namestu ù piše vže Trubar včasi tudi *i: drigazhi* (poleg: *drugazhi*), *peiftinja /.../* morebiti po vplivu besed na *-inja: ena vyudynja, ena knegynja /.../* Tudi popolnoma zgubljeni se začena *i (è)* in *ù* že v 16. stol. Trubar piše: *marfkaka, merfkaka /.../ kulkaj, dergazhi, doctorza, merdrarza, petlarza*.« Zelo važno pa je Škrabčevo pisanje o polglasu na str. 122: »Za è pišejo Trubar, Dalmatin in vsi naši stariši pisatelji navadni *i: zhlovik* (človèk), *diteta /.../ diteca*.« Pisanje *Drigazhi* (namesto *drug-*) imam za dokaz, da je nekoč obstajal tudi nenaglašeni *ü*, ki se je nenaglašen poenostavil v *i*.

10 O odrazih jata je pisal obširno že Rigler v ZSKJ, 1968, str. 232–233: »Trubar / je/ zavestno odpravljaj reflexs *ei* za *è* /.../ po določenem sistemu. Normalni reflexs za *è* mu je *e*, medtem ko ima *ei* le /.../, /k/adar je bilo treba ločiti homonime, /.../ v izglasju /.../ in potem navadno tudi v tistih internih zlogih, pri katerih pride *è* v določeni obliki v izglasje, npr. *veiditi* po *vei* /.../ /v/ nekaj primerih pa piše *ei* tudi v poziciji pred *s* (*z*) + /soglasnik/, npr.: *meistu, veistu* ipd. /.../ Ta sistem je skoraj dokončno izdelan že v prvi knjigi in z razmeroma zelo veliko doslednostjo in le z malenkostnimi odstopi izpeljan /.../ do sedemletnega premora v njegovem pisanju med 1567 in 1574 (namesto 1567 je po pomoti zapisano 1667). Po letu 1574 /.../ zlasti *ei* začne prodirati v besede, v katerih je Trubar prej pisal *e*, manj obratno. /.../ Druge stvari /.../ v Trubarjevem jeziku so bolj posameznosti. /.../ To so zlasti oblike svojilnih zaimkov, razne labializacije *a*-ja ipd. Tudi marsikatera starina, ki jo najdemo pri Trubarju v oblikah in besedju, je najbrž pogojena v njegovem dialektu.«

Sedaj pa še mi pogledjmo, kako je s pisanjem jata v naših besedilih. Pisanje jata z *ei: fo vfem teim, vtim duhei, poueimo, imeili, poueimo, fueiftu, veiditi, Steim, teim bule, veidili, Steim, fueiftu, naprei, ueiditi, Bug uei, nei, vnei*. Pri tem pa ni doslednosti, saj so

nekatero besede z dolgim jatom vendarle pisane z *e* (zapis kontroliran s Pleteršnikovo pisavo z *ě*): taka je že beseda *slověnski, děl, scělím (serzom), pouědati, Dolěnci, děllu, besěda, hotěli, beffěd, sloueniz, lépih, beffědah, nēmshkih*. Zdi se, da je več jatov zapisanih z *e* kakor z *ei*. Nenaglašeni jat pa je pri Trubarju večinoma poijen: *Slouenfkiga, nashiga, notri (?) , fuetiga, tih, preoberneniga, Tiga, mahinu*. So pa redki primeri pisanja polglasnika, ki ni naglašen, pisani z *e*: *potehmal, vřem, dotle*.

11 Znano je, da Trubar v svoje pisanje ni sprejel dolenskega *ü* iz *u*, kakor ga pozna njegovo narečje (no, saj je ta *ü* sploh vzhodnoslovenski). Zdi se, da je vsak nekdanji *u*, naj je bil dolg ali ne, prešel v *ü*, nenaglašen pa se je zamenjal z *i* in nato po možnosti zreduciral ter tako ali drugače izgubil (prim. moščansko *drġáč*). Trubar ima v odlomkih, ki jih upošteva naše pisanje, sled nekdanjega *ü* v besedah *drigazhi* (Pleteršnik *drugáč*), nima pa *libesnivi*, ampak *Lubesnivi*: piše tudi *Ludi* (Mostec *lidí* z imenovalnikom *lidjě*). Polglasnik pred *r* Trubar zapisuje z *e*, in sicer tudi že, če je *er* nastalo po moderni samoglasniški redukciji, npr. *per nas, koker, pernaredni, gerdu, preobernemo, doperneffemo, Na peruu*, vendar včasih tudi z *a*: *kadar*. Tudi naglasno je zanimiva oblika *slushite Boshy zhefti*, kar izdaja zadnjezložnost naglasa pri besedi *zhefti* (prim. Mostec: *čġst, f čġsti*).

12 Samoglasnik *a* je artikulacijsko najnižji, je pa strnjen (kompakten), vendar zelo prilikovalen. Tako nenaglašen za prednjimi, zobnimi soglasniki rad preide v *e* (*de za da*), *Ner vezh, resgledati*, pred *m* se pa vsaj pri zaimkih rad prevrže v *o* (*nom, uom*), tako tudi pred ustničnikom *u* (*prou*), sam pa je lahko kdaj tudi priličen iz *o* (*lakato*). Nejasno je, zakaj Trubar piše tudi *koker*, kar je gotovo iz *kakor* (prim. *kakřšen*). Zanimivo je dalje, da se *a* zamenjuje z *e*, če je za šumevcem (*preurazhene, preobrazenem*). Oblika *tar* namesto *ter* pa je po moji misli posledica razlikovanja (disimilacije), tako da se samoglasnik *e* med *t* in *r* zamenja z *a*. Samoglasnik *e* kdaj tudi odpade, npr. *nozhm*. Začetni *u* ima protetični *v*: *pouukih, poduuzhi, steim vupanem*.

Polglasnik predloga z se včasih pooji: *fo obeno rizhio*; *e* in *o* iz nosnika sta ohranjena. Tudi pisno je zanimivo pisanje besede *teřhak* (= *teřak*). Zlogotvorni *l* se piše *popelnoma*, tj. z *el* (na Mostecu sedaj *pupūnuma*). Zanimiv primer je *e*-jevsko akanje *kani* (*fillabi*) (kar pozna tudi moščanščina, npr. *āndvġst*).

S tem bi bile obdelane tudi samoglasniške posebnosti Trubarjevega pisanja iz l. 1555.

13 Na podlagi svojih obširnih izpisov odrazov za predpostavljene izhodiščne samoglasniške foneme v Trubarjevi slovenščini je Rigler glede izbire podstave za slovenski knjižni jezik 16. stoletja podal naslednji sklep: »Pisati je /Trubar/ hotel v ljubljansčini in vanjo vnesti elemente svojega narečja le toliko, da bi jo – vsaj po njegovem mnenju – obogatil. /.../ pred izdajo prve knjige je preživel osem let tudi v Ljubljani, in to v glavnem neposredno pred časom, ko je začel pisati. /.../ Trubar ni povzdignil v slovenski knjižni jezik dolenskega narečja z Raščice, ampak po domačem narečju nekoliko modificiran govor Ljubljane.« (Str. 234.) Na naslednji strani pa k temu beremo še: »Trubar je torej vzel za osnovo knjižnega jezika prav najbolj centralni slovenski govor,

ki je že sam združeval v sebi elemente dveh najboljširnejših in centralnih slovenskih narečij, ki pa je obenem predstavljal tudi jezik največjega slovenskega mesta, tedanjega upravnega središča Kranjske, ki je imela glede na prebivalstvo povsem prevladujoč slovenski značaj, kraja, v katerem se je formiralo središče nove nacionalne slovenske cerkve in ki je postal center meščanstva in kulturni center.«

14 Recimo še katero o oblikoslovju v Trubarjevi knjižni slovenščini. Pri moških imenih ima imenovalnik ednine bodisi staro latinsko-grško končnico z *s* na koncu, od roditelja dalje pa tako osnovo opušča in roditelj tvori ravno tako, da z *-a* zamenjuje imenovalniško končnico na *-os* ali *-as*. Nekatera imena so seveda brez latinsko-grške imenovalniške končnice, npr. *David*, *Roboam*, *Zadoh* ipd. Posebnost je pisava *Abia* nasproti roditelju *Ahaza* oz. *Ahafa* proti *Afa* im., enako *Afiasa* roditelj proti *Ofia*. Zanimiva oblika je *Ieffe* proti tož. *Ieffa*. Kakor se iz primerov vidi, Trubar pri imenih upošteva živost, tj. roditelj v pomenu tožilnika.

Namesto svojilnega pridevnika ženskega imena Trubar rabi oblike kot *od te Rute*, *od te Rahabe*, *od te Vrieue shene*, *te Marie mosh*. Svojilni pridevniški zaimki nimajo priponskih obrazil (prim. *Ioshef pag nee mosh*, *ta angel tiga Gofpudi* (vendar *Dauidou fyn*), *kar ie vnei pozhetu*, *tu gre od fuetiga Duha*, *nega ime bode imonouanu Emanuel*, *Inu vfame gfebi fuio sheno*).

15 Velika posebnost Trubarjeve slovenščine je raba iz nemščine prevzetega določnega člana: *Ot te Babiloniske ieszhe*, *tu roiftuu Cristufeuu*; *ie Maria nega mati timu Ioshefu bila farozhena*, *ta angel tiga Gofpudi se nemo prikashe*; *Ioshefa*, *te Marie mosh*. Prava posebnost je svojilni pridevnik iz imena in priimka: *Erafmou Roterodamou Testament*, za kar še danes velja, da je prav le roditelj obojega. Opaža se tudi, da ni zmeraj roditeljske oblike samostalnika za tožilniški pomen pri znananju. Pa tudi primer kakor: *ne buiffē gfebi ufeti Mario tuio sheno*. Gotovo je nemškega izvora, kalk, tudi stavek z *ono* za nemški *es*: *Onu je pijanu*. Morda je germanizem oz. latinizem besedna zveza s prilastkom za samostalniško odnosnico: *vufta Boshya*. Velike težave ima Trubar tudi s števniki v imenovalniški in drugosklonski vlogi namesto v roditeljski: *is tih Defet meist* ali *fa nim gredo veliku ludi*. Še nekaj primerov: *on poklizhe te duanaift suie Iogre*, *Tih duanaift imena pag fo*. Pravo slovensko skladnjo takih zvez s števniki podajata primera *tim duanaiftim Iogrom* oz. *Nafiti shtiri tisuzh ludi sedmemi kruhi inu sdueima ribama*, *Dueima Gofpudoma slushiti ne moremo*, *Dua kir fta ueliku sludieu imeila ufebi*, *Dua Slepza*, *inu eniga Mutza osdraui*, *kir ne deio pokure*, *Osdraui dofti bolnikou*, *Ena pergliha od tih defet Diuiz*. Poleg tega pa Trubar posnema nemščino še v naslednjih primerih: *Vfi roduue od Abraama do Dauida fo shtirinaift rodou*, *od Dauida do Babiloniske ieszhe fo shtirinaift rodoui*, *od te Babiloniske ieszhe do Cristufa fo shtirinaift rodoui*, *is tih Deset meist*.

16 Še nekaj podrobnosti

Nezložni predlogi se zmeraj pišejo skupaj z besedo, ki jim sledi. Nekateri imajo več oblik, tako se npr. za *v* piše tudi *u*, včasih pa je črka *u* tudi samoglasnik, kar je opazil že Rigler: *vti*, *unashi*. Za skupaj pisano obliko zložnega predloga lahko navedem le *nazhaft*, saj je *obto* pač redna tvorba tipa *nato*, *zato*, torej prislovnega sklopa. Nezložni *k* se večinoma piše kot *h* (*htimu*, *hdobrimu*), vendar tudi z *g* (*gsebi*) (str. 17), še primer za *k* sam: *praui knemu*. Nezložni predlogi se pišejo tudi z veliko črko, če to zahteva beseda, ki jim sledi (*Scrouaskimi* proti *steim*). Prim. še *issnhaga* (75).

Nemčevanja je več vrst, najbolj očitno je v primerih kakor *glich*, *lebenu* (mest.), *lebnom*, *ta praua Gmaina* 'skupnost', *Stymo*, *imer* 'vedno', *puhshtabi* 'črke', *staltnu* 'lično', prim. *Gestalt*, *shpishate* 'uživajte' (že med navedenimi primeri so nekateri s slovenskim priponskim obrazilom, še več jih pa sledi), *Stymouci* 'vokali' (samoglasniki).

Potem so tu kalki: verjetno že *potehmal* (prim. nem. *diesmal*), ki je sploh z nemškim končnim morfemom *-mal*, potem pa še: *fie ui nas proffili*, *katero uasho proshno* (welche ihre Bitte), *pernareden* 'bereit', *vdobrim vřamite* (im Guten aufnehmen), *preobernemo* 'umsetzen', *doperneffemo* 'beibringen', *sdořtimi beffedami* (mit vielen Worten), *Tolmazheuanu* (Dolmetschen), *kunřtinih* 'umetelnih', *gmainřke* 'gemein', *řaftopiti* 'verstehen', *ofertnih* (hofärtig), *cilu* (gar), *poduershenu* (unterworfen), *neřaftopniga* (unverständlich), *gori vřeti* (aufnehmen) 'sprejeti', *puřtite veiditi* (wissen lassen), *nom je uedeiozh* (ist uns bekannt), *teshku stoy* (schwer fallen), *Peami* 'Čehi', *řneshla ře ie* (sich befunden), *tuio sheno* 'svojo ř.', *vuzhenikou* (Gelehrten), *ohranenik* (Beschützer).

Tudi latinizmi (grecizmi) so verjetno prav tako pridobljeni prek nemščine: *Euangelie*, *Euangelist*, *Euangelion*, *Testament*. Prav citatne so *annotationes*, *Exempla*, *Orthography*, v osnovi tudi *Consonantou*, *sillabi* (daj.), *Ioshefu*, *Mateusha* (*Matthäus*).

Gotovo bi se našla še kaka znamenitost v besedilu našega prvega prevoda Matejevega evangelija in s tem dela Svetega pisma, toda o tem naj še kdo kaj pove, če to ve.

SUMMARY

Every beginning is difficult, particularly if it involves the first extensive writing in a given language, as was the case with Trubar's translation of Mathew's Gospel. Many decisions had to be made at a single moment.

In his first two books, Trubar wrote Slovene with Gothic script, which he replaced with Latin script in 1555. Greek and Latin did not have all the characters necessary for rendering Slovene. Trubar's decision not to distinguish the opposition between voiced and voiceless sibilants and shibilants was later rectified by Krelj, when he introduced *f* for the voiceless and *s* for the voiced sibilant fricative. Once Trubar realized that Slovene does not have two kinds of *h*, he was able to replace *ch* with *h* and spell shibilants with *řh* and *řh* and *č* with *řh*. Krelj also corrected Trubar when he separated non-syllabic prepositions from the following word with an apostrophe; later they were written separate from the following word, following the example of syllabic prepositions. Krelj also distinguished (as is the case in Cyrillic) the phonemes *u* and *v*, thus treating the former as a vowel, the latter as a sonorant. Bohorič and Dalmatin solved the problem with *i* and *j* in the same way. The variants of the phoneme *v* were not written with separate characters, which is still the case today, nor were the variants of the stops *p* and *b* and *t* and *d*. In the spelling

of voiced obstruents, Trubar followed German, thus writing only the voiced or voiceless strong variant of the morphoneme (Ger. *Bad* – Sln. *mlad*), but he drifted away from the principle in cases like *jesig*. He overused capitalization in nouns and adjectives (it eventually remained only in proper names and possessive adjectives from personal names, but not in adjectives in *-ski*). The list continues: the decision to use punctuation, divide words, generalize the correct forms of numeral phrases, eliminate the unnecessary definite article, balance the consideration given to Upper and Lower Carniolan in vowel and consonantal system, eliminate unnecessary borrowing and calquing from German, thus preserve individuality of Slovene vis-à-vis German and Croatian. Krelj, Kopitar, Škrabec, Pleteršnik, and Rigler have pointed out most of these issues and put into effect most of the appropriate solutions to these questions in the literary language.